

# Inanga

## He whakaoranga wā roa i te nōhanga



Mēnā kua tirotirohia e koe ō nōhanga toene o ngā inanga i tō rohe, ā, me te kite kāore nei i te tino pai mō te toene, anei ētahi mahi hei whakaaro māu mō te whakapai ā tōna wā.

Mēnā kua whakamahia e koe tā mātau 'puka aromatawai nōhanga toene o ngā inanga' ka mōhio koe tekau mā rua ngā huanga e hiahiatia ana mō tētahi wāhi toene pai. Anei ētahi rongoā whakaoranga wā roa hei whakatinana māu mō ia huanga nei ki te tūpono pā mai ngā raruraru toene.



### Urunga mō ngā ika:

Ka pau he wāhanga o te ao o ngā inanga i te haere moana me te heke ki ngā wai māori hei kaeaea. Ki te aukatia tā rātau piki i te awa kāore e taea e rātau te uru ki ngā awa kia eke ai rātau ki tō rātau pakeketanga.

**Rongoā** – Me tango/whakatika te ārai (hei tauira, tukuna te karawata, ahuriri) kia taea e ngā inanga.



### Urunga ki te wai tai:

Me whai wai tai ngā inanga ki rō wai kia mōhio ai rātau me toene. Ki te kore, kāore rātau e mōhio ki te wā me te wāhi hei toene.

**Rongoā** – Me tango/whakatika te ārai wai tai (hei tauira, tukuna ngā kēti tai, ahuriri) kia taea e ngā inanga te toene.



### Koki o te tāhuna:

Kei te tāhuna pai tētahi nōhanga tūturu pai ki te tāhuna ka taea te whakamahi mō te toene. Kāore e whakamahia ngā tāhuna tūpou rawa. Ko ngā tāhuna papatahi rawa ka raru i te huri o te teitei o te tai (nō reira mēnā he tai pāpaku ake, teitei ake rānei, ka rumakina te tāhuna, ka puta rānei i te wai).

**Rongoā** – Me karikari mai ki tētahi koki 7–25°.



### Rawa tāhuna:

Me pakari ngā rawa o te tāhuna hei hāpai i te tipu matomato o ngā tipu me te pupuri i te wai kia ora ai ngā hua.

**Rongoā** – Me tāpiri he nōhanga toene hori ki te tāhuna, me karikari anō, me huaki anō mai rānei ngā tāhuna.



### Taumarumarū māheuheu:

Me pai te taumarumarū o ngā māheuheu i te tāhuna hei whakamaru me te noho mākūkū o ngā hua. Ki te kore e rawaka te taumarumarū ka maroke haere ngā hua inanga, ā, ka mate.

**Rongoā** – Me rapu i te take he aha i kore ai e pai te tipu o ngā tipu, ā, ka whakarite ai i tērā raruraru.

- Raruraru whakapai, arā, he maha rawa nō ngā wā e tapahia ana ngā tipu – arotake i te rautaki whakapai.
- Raruraru urunga kararehe, arā, kei te kai ngā kararehe i ngā tipu, kei te tūkinō rānei i ngā tāhuna – taiapatia atu ngā kararehe.
- Raruraru o te rōnaki o te tāhuna – me karikari anō te rōnaki o te tāhuna.
- Raruraru marumarū, arā, kei te aukatia te tipu o ngā tipu e te marumarū hāngai – topea ngā tipu/rākau marumarū.
- Kei te tāmia ngā tipu e te ngahoro o ngā rau o ngā rākau tauhou – whakawāteahia ngā rākau tauhou ka whakakapi ki ngā rākau tūturu, me whakawātea atu rānei ko ngā rau i mua i te wā toene.



## Te teitei o ngā māheuheu

Me tika te teitei o ngā māheuheu kia ora pai ai ngā hua mō te marama kei waho rātau i te wai. Mēnā he poto rawa ngā māheuheu kāore e eke te mātatoru e tika ana hei whāriki mō ngā pakiaka, mēnā he tāroa rawa ka whāiti rawa i te papa, ā, kāore e tika te pururuia kia ora ai ngā hua.

**Rongoā** – Mēnā he poto rawa ngā māheuheu, he roa rawa rānei me tiro anō ki te huri i ngā rautaki whakapai hei hāpai i te teitei pai rawa mō ngā tipu.



## Momo māheuheu

He pai ētahi māheuheu mō te toene, ā, ko ētahi anō kāore i te pai. Heoi, he pai ētahi kanorautanga (ko ngā ururuia o ngā tipu nui ake ka taumaruru i ngā ika i te wā e toene ana, aha atu, aha atu.) - nō reira kua ngā tipu nui katoa e whakawāteahia mai i tētahi wāhi, engari anō mēnā he tarukino.

**Rongoā** – Me whakawātea ēnei tipu tarukino/kino ka whakakapi ki ngā momo e tika ana mō te toene. He taru kino te yellow flag iris, ā, kāore e pai mō te toene. He tino uaua te whakakore nō reira me mātua whakangaro tonu i tō kitenga tuatahitanga i tō wāhi!



## Te mātotoru o te whāriki pakiaka:

Me whai whāriki pakiaka tipu pai, mātotoru hoki ngā inanga i te papa kia puritia e ngā māheuheu te mākū, hei taumaruru hoki i ngā hua. Kei te āhuatanga o ngā mahi whakapai te kaha mō tēnei – mēnā ka topea/he nui rawa ngā tapahitanga kāore e eke te mātotoru tika o te whāriki/para/tātā.

**Rongoā** – Me arotake te rautaki whakapai/whakawātea i ngā kararehe mai i te wāhi.



## Mākūkū o te whenua

Ka maroke haere ngā hua inanga, ā, ka mate ki te kore e noho mākūkū. Ko ngā pūtaka pea mō te maroke o te whenua i tētahi wāhi toene ko ngā rawa o te tāhuna pea, ko ngā momo/taumaruru māheuheu.

**Rongoā** – Me whai ki te whakarerekē i ngā momo rawa o te tāhuna (mēnā ehara ko te oneone), tirohia ō rautaki whakapai/kararehe hoki/rānei i te mea ka tere maroke haere te papa ki te poto ngā otaota.



## Taumaruru mō ngā ika

Ka huihui mai ngā inanga pākeke i mua i te toene, nō reira me nui ngā taumarutanga (hei tauira, ngā tipu tauwharewhare/e pihi ake, ngā poro rākau, toka, aha atu, aha atu) hei tiaki i a rātau mai i ngā kaikonihī.

**Rongoā** – Kei te āhua o tō kōawa ka taea e koe te whakauru tūporo/toka ki te wai hei taumaruru. Me tiroiro anō ki te whakatō wīwī ki te wai i te tai pāpāku hei taumaruru anō.



## Mahi whakapai tāhuna

Mēnā ka tapahia haeretia ngā otaota o ngā tāhuna kāore e tipu ngā māheuheu ki te teitei/mātotoru e hiahia ana hei tiaki i ngā hua inanga.

**Rongoā** – Me kōrero ki ngā tāngata/mana ā-rohe e whakapai ana i ngā tāhuna mēnā ka huria e rātau tā rātau rautaki whakapai hei āwhina kia pai ake ngā āhuatanga toene. Tirohia ngā huanga o mua mō ngā kōrero atu anō mō ngā mea e whakaruruhia ana pea e te rautaki whakapai onāiane.



## Te ārai kararehe

Ki te uru ngā kararehe ki te nōhanga toene ka tūkinohia e rātau ngā tāhuna me te noho poto o ngā otaota, ā, kua kore e taea ngā hua te tiaki. Ka taea anō ngā hua te tāmi mēnā ka uru mai ki te wāhi i te wā o te wāhanga toene.

**Rongoā** – Me kōrero ki te ariki whenua mō te whakatū i tētahi taiapa pūmau. He pūtea ā te nuinga o ngā Kaunihera ā-Rohe hei āwhina i tēnei.



## Ngā kaikonihī hua

He tino puiki ngā hua inanga. Ko ngā whakamarutanga anake kia kua rātau e kainga e ngā kiore me ngā putoko, aha atu, aha atu, ko ngā māheuheu e tipu nei rātau i roto.

**Rongoā** – Ka hunia ngā hua e ngā māheuheu tāroa, mātotoru, ā, ka uaua te taea e ngā kaikonihī. Mēnā ka taea e koe ngā māheuheu te tiaki, te whakaora rānei ka iti ake te whakararuru a ngā kīrearea.

Kei te tautokona te Kaupapa Mātauranga Toene Inanga ā-Motu e...



AQUATIC SCIENCE & VISUAL COMMUNICATION

